

אברהם). ויש שכתבו לומר 'ברוך המבדיל...' (לבוש; שו"ע הגר"ז – אם כי איננה 'ברכה' שאין בה שם ומלכות. משנ"ב).
ובספר דרך החיים פסק שלאחר שהבדיל בתפילה לא יעשה מלאכה שיש בה טורח עד שיבדיל על הכוס. ואולם המנהג להקל בזה (ע"ש בשער הציון אות נא).
וכתב המג"א על פי הזוהר, שיש לכל בעל נפש להחמיר שלא להדליק הנר עד אחר סדר קדושה של הציבור, אעפ"י שכבר הבדיל בתפילה, אבל חזן הכנסת מותר להדליק נר אחר שהבדיל משום כבוד הציבור.

דפים קנ – קנא

רמח. האם האמירות דלהלן מותרות בשבת?

- א. 'שכור לי פועלים מחר'; 'אשכור פועלים מחר'.
 - ב. 'הנראה שתעמוד עמי לערב'.
 - ג. 'לכרך פלוני אני הולך מחר'.
 - ד. 'שמור לי על פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי'.
 - ה. 'כך וכך הוצאתי על דירה זו'.
 - ו. הרהור בעשיית מלאכות למחר.
 - ז. דיבור בצרכי רבים ובצרכי מצוה האסורים בשבת; חשבונות של מצוה ופסיקת צדקה.
- א. לא יאמר אדם בשבת לחברו ישראל או לנכרי לשכור לו פועלים למחר, משום ממצוא חפצך ודבר דבר. וכן לא יאמר 'אשכור פועלים למחר', או 'אבנה בנין זה' וכדומה (וכן מוכח מדברי שמואל. תוס').
- א. לפירוש הרי"ד, מותר לומר לחברו לשכור לו פועלים במוצאי שבת, וכן לומר 'אשכור פועלים במוצ"ש'. לא אסרו אלא לשכור בשבת.
- ב. השכירות עצמה, התוס' כאן כתבו שהוא 'מדאורייתא', ולעיל (קכא. ד"ה אין) כתבו שהוא מדרבנן (ע' בתשובת הר"ג בשו"ת חות יאיר נג שנקט שהן שתי דעות. וע' גם בשפ"א סד"ה מ"ש. אך י"ל לכאורה ש'דאורייתא' שכתבו התוס' לאו דוקא אלא כלומר מדברי קבלה, והיינו 'דרבנן' שכתבו לעיל קכא. וע"ע שו"ת רעק"א יז).
- ב. לדברי רבי יהושע בן קרחה, אומר אדם לחברו 'הנראה שתעמוד עמי לערב' הגם ששניהם יודעים שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו (ודבר דבר – דיבור אסור הרהור מותר, והרי אינו מפרש בדיבורו את השכירות). ותנא קמא דברייתא אוסר. ודייקו ממשנתנו כרבי יהושע בן קרחה. וכן אמר רב"ח אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה.
- א. להלכה נקטו הפוסקים כרבי יהושע שמותר לומר 'הנראה שתעמוד...' אבל לא יאמר 'היה נכון עמי בערב' – שזהו 'דיבור' ממש (עפ"י רמב"ם ושו"ע שו"ז). ויש מהראשונים שפסקו כחכמים לאסור (עפ"י שאלתות ז; רבנו ירוחם).
- ב. יש אוסרים באמירה לנכרי לפי שהוא עושה לדעת אותה מלאכה. ואין נראה, שהרי טעם ההתר הוא משום שהרהור מותר, כך לי בישראל או בנכרי (תוס'). וכן פסקו אחרונים, מובאים במשנ"ב שו"קכ"ח).

ג. אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחברו 'לכרך פלוני אני הולך למחר (לך עמי. ראשונים)' שאם יש בורגנים (סוכות שמירה וכד') הולך (אפילו בשבת – הלכך אעפ"י שאין בורגנים, אין כאן הזכרת דבר האסור בשבת כי ההליכה עצמה יש בה אפשרות של התר).

א. מאותו הטעם יכול לומר לחברו: 'לך לכרך פלוני למחר' או 'שמור לי פירות למחר' אף על פי שהם מחוץ לתחום (עפ"י תוס'). וקצת משמע מלשונם שאף יכול לומר לו בפירוש 'שמור לי פירות שמחוץ לתחומיך', וצ"ע הלא בזה מוזכר האיסור ממש, שהרי ע"י בורגנים אינם 'מחוץ לתחום'. ושם אין כוונתם ללשונו זו ממש אלא שמסיים לו מקום הפירות הנתונים מחוץ לתחום).

ומשמע בגמרא שהוא הדין לומר 'הבא לי פירות' – מותר, שהרי אם יש שם מחיצות מביא, ויתכן שמחר יהיו שם מחיצות, נמצא שבהזכרת ההבאה לא הזכיר עשיית מלאכה (עחור"א נט, א).
ב. מפשט דברי דברי הרמב"ן והריטב"א משמע, שאם מספר לחברו שיעשה בעצמו מלאכה אחר השבת, אין בזה איסור. ורק כשבאמירתו פועל משהו אסור, כגון שאומר לחברו שיבוא עמו. וכן דעת התור"ד. אבל מדברי התוס' מבואר שבכל אופן אסור.

ד. אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחברו שמור לי פירות שבתחומיך ואני אשמור לך פירות שבתחומי' (בין אם אומר לו לשמור היום בין למחר. תוס'), שהרי השמירה עצמה מותרת בשבת לך מותר לדבר עליה.

ה. אומר אדם לחברו: 'כך וכך פועלים השכרתי על שדה זו; כך וכך דיגרים הוצאתי על דירה זו', אבל לא יאמר לו 'כך וכך הוצאתי וכך וכך אני עתיד להוציא'. ופרשו שאם שָׁכַר הפועלים עדיין בידו אסור לומר לו זאת שהרי זה בכלל חשבונות שיש לו בהם צורך, ורק אם שילם להם כל שכרם מותר.

ו. כאמור, הרהור במלאכה מותר. אבל סיפרו מעשה בחסיד אחד שנמלך בדעתו לגדור פרץ שבשדהו ונזכר ששבת הוא ונמנע ולא גדרה ונעשה לו נס ונתברך הוא ואנשי ביתו בשל כך.
הלכך אעפ"י שהרהור בעסקיו מותר, משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל, ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה (או"ח שו, ח). ובודאי אם יש לו מהרהור טרדת לב או נדנדוד דאגה – יזהר בדבר (עפ"י ב"י שם בשם רבנו יונה; משנ"ב).

ז. 'חפצי שמים' מותר לדבר עליהם בשבת. בכלל זה חישוב חשבונות של מצוה (רב חסדא ורב המנונא); פסיקת צדקה לעניים (רבי אלעזר); פיקוח נפש ופיקוח רבים; הליכה לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים (רבי יוחנן); שידוך על התינוקות ליארס, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות (תנא דבי מנשה), וכל כיוצא באלו.

א. בתוספתא (יז. מובא בתוס') מובא שבית שמאי אוסרים לפסוק צדקה ואפילו לשדך יתום ויתומה. ובית הלל מתירים.

ב. מותר להכריז בשבת על אבידה, הגם שאסור להשיבה בשבת מטעם 'מוקצה' – שבכלל 'חפצי שמים' הוא (שו"ת הרשב"א ח"ד קד; או"ח שו, יב).

ג. יש אומרים שאסור לומר 'אעשה מלאכה פלונית מחר' אפילו הוא דבר מצוה כגון כתיבת ספר תורה או בנין בית הכנסת, שהרי אין תועלת באמירה זו (עפ"י מגן אברהם וכנסת הגדולה). [אכן אם ע"י שאומר זאת מועיל לזרו עצמו כי מתירא שיתרשל בדבר – מותר. תוספת שבת]. ויש

מתירים (עפ"י א"ר מאמ"ר וברכ"ה). ונכון להחמיר לכתחילה כשאין צורך בדבר (תו"ש, מובא במשנ"ב ר"ס שז).

וע' שפת אמת שצדד לפרש"י להתיר לשכור פועלים לצורך בנין בית הכנסת.

ד. לא התירו את השכירות עצמה והזכרת מעות כדי ללמד התינוק ספר ואומנות, אלא רק לדבר אליו אם יאות להשתכר (או"ח שו"ו ממהר"ם מרוטנבורג, רמב"ן ועוד). ושכירות בלא הזכרת מעות – צריך עיון (עפ"י באור הלכה. וליישב דיוקו היה נראה שכוונת השו"ע לאסור הן בשכירות ממש הן בהזכרת מעות בלא שכירות, וכן משמע מדברי חות יאיר מט).

ה. דעת כמה פוסקים שהנשבע לחברו לפרוע חובו ביום פלוני והוא חל בשבת, מותר לאחריים לשום בשבת את המשכון שפורע בו, שאעפ"י שהשומא אסורה בשבת משום 'ממצוא הפצך', הלא אין עושה כן בשביל צרכיו אלא כדי להציל את חברו מעבירה, שלא יעבור על שבועתו – והרי זה בכלל 'חפצי שמים' (עש"ך עג סק"ב בשם כמה פוסקים [ודעתו שם לחלוק על כך – שאין אומרים להם לחטוא כדי שיזכה חבנם]).

רמ"ט. א. האם מותר לאדם להחשיך על התחום כדי לשכור פועלים או כדי לשמור ולהביא פירות או בהמה וכד'?

ב. האם מותר להחשיך כדי לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת.

ג. היתה בהמה עומדת חוץ לתחום, האם מותר לקרוא לה מתוך התחום?

א. אין מחשיכים על התחום כדי לעשות דברים האסורים בשבת, כגון לשכור פועלים למוצאי שבת או להביא פירות מחוברים או דבר מוקצה כגון תבן סרוח. אבל מחשיכים על דברים המותרים כגון לשמור על פירות (ואף על פי שהם מחוץ לתחום מותר, הואיל ואפשר על ידי בורגנים. רש"י). וכן מחשיכים להביא פירות שאינם מוקצים, שהרי ההבאה עצמה אינה אסור כשיש שם מחיצות. וכן מחשיכים להביא בהמה (שהרי אפשר ע"י בורגנים והבהמה יכולה להלך ברגליה. אכן טלה קטן וכד' שצריך לשאתו בידים – אסור להחשיך עליו. תוס').

רש"י ועוד ראשונים מפרשים הכל על החשכה בשביל פעולה הנעשית חוץ לתחום, אבל בתוך התחום, כתבו התוס' וש"ר, מותר להחשיך כדי לשכור פועלים ולהביא פירות בצאת השבת, שאין הדבר ניכר כל כך שהולך לדעת כן. [משא"כ טיול אדם לשדהו לידע מה היא צריכה, או טיול לפתח מדינה כדי שיכנס למרחק מיד בצאת השבת – אסור, שניכר הדבר]. ורבנו תם פירש (בספר הישר רצט) בתוך התחום, אבל החשכה בשביל לצאת יתכן ולתנא קמא אסור הדבר, שמא יצא. ואבא שאול חולק וסובר שרשאי להחשיך כדי לצאת חוץ לתחום כשם שזכאי באמירתו.

כשמחשיך לשמור על הפירות, יכול להביאם בידו (הואיל ועיקר מחשבתו לא לשם הבאה היתה. רש"י). ממשמעות לשון רש"י נראה שאם החשיך בכוונה להביא – אסור להביאם במוצאי שבת, אולם אם נתכוין לשניהם – אין אסור להביא. ואילו מלשון השו"ע (שו"ח) משמע שאסור אף בזה (עפ"י שפת אמת).

ב. מחשיכים על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת הגם שהן מלאכות האסורות בשבת, כגון תלישת הדסים והתקנת תכריכים, וכן כדי להביא לו ארון ותכריכים, ואומרים: 'לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני הבא ממקום פלוני. לא מצאת במנה הבא במאתים'. רבי יוסי אומר: ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח.

יש שפסקו כתנא קמא (תורת האדם לרמב"ן, סוף ענין ההספד. וכן נקט לעיקר הרשב"ץ ח"א סוס"י כב). ואולם הרמב"ם פסק כרבי יוסי, וכן הוא בשלחן ערוך (שו"ג). ויש מי שאומר שאם אי אפשר ללא שיזכיר סכום מקח – מותר, אבל העיקר כדעת האוסרים (עפ"י רמ"א שם. וע"ש בסעיף ו ובמג"א).

ג. היתה הבהמה עומדת חוץ לתחום – קורא לה והיא באה.

א. דין זה אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא (ע' מאור ישראל לעיל נג: בשם נחל איתן).
 ב. אם אינה נשמעת לו, מותר להכניסה על ידי נכרי [שיש להקל בענין זה במקום הפסד], אבל על ידי ישראל אחר אסור אעפ"י שהיא בתוך תחומו – כי אנו נוקטים הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וכיון שיצאה מחוץ לתחומה, אסור לכל ישראל להזיזה בידים מד' אמות שלה (משנ"ב שו"ס ק"ז. וע' בשו"ת אור לציון ח"א כג שכתב להוכיח שיש איסור אמירה לבע"ח לעשות מלאכה בשבת כבנכרי. ולדבריו מוכח לכאן שהתירו אמירה לנכרי בהבאת הבהמה, כשם התירו לקרוא לבהמה עצמה לבוא).

דף קנא

רנ. א. נכרי שהביא בשבת דברים לצורך המת או עשה לו ארון וחפר לו קבר, האם מותר לישראל להשתמש בהם?

ב. טיפול בגופת המת בשבת, כיצד?

א. שנינו: נכרי שהביא חלילים בשבת – לא יספוד בהם ישראל, אלא אם כן באו ממקום קרוב (כלומר בתוך התחום). עשו לו ארון וחפרו לו קבר (בשביל הנכרי או למכור) – יקבר בו ישראל מיד במוצאי שבת ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כי ודאי לא בשביל ישראל נעשו. ואם בשביל ישראל – לא יקבר בו עולמית.

א. לפרש"י, אף ברישא אין לספוד באותם חלילים עולמית מפני שניכר שבשבילו הובאו. וכן כתב רבנו תם בספר הישר (חלק החידושים סי' ש), ופירש שהחמירו בחלילים למת משום שאינם צורך המת כל כך. ומבואר שם שהחמירו בחלילים אפילו הובאו בשביל גויים. והתוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שאין איסור אלא עד בכדי שיהיו יכולים לבוא מאותו מקום, כי סתם חלילים אין מביאים אותם לאדם אחד אלא לשם כמה בני אדם. וכן נפסק בשלחן ערוך (שכה, טו).

ב. אין איסור עולמית אלא כשניכר הדבר לכל, אבל אם עשאו בצנעה מותר לערב בכדי שיעשו. ואפילו בפרהסיא אין איסור אלא לאותו ישראל שנעשה בשבילו, אבל לאחרים מותר בכדי שיעשו (או"ח שכה, יד).

והרמב"ן הביא מהגאונים לאסור לכל ישראל, שגנאי הוא למת שיקבר בקבר שחיללו בשבילו את השבת.

ג. כתבו כמה ראשונים שאין איסור אלא בקבר וארון, שגנאי הוא למת שייקבר בדבר שנעשה בשבת, אבל שאר דברים שנעשו בשבת עבור ישראל אינם אסורים עולמית (עפ"י רז"ה רמב"ן רשב"א ור"ן ועוד). ויש אוסרים בכל דבר הנעשה בפרהסיא עבור ישראל (מג"א בשם הרמב"ם. וע' ספר הישר לר"ת רצא בש"ם ר' יצחק). ובמקום הצורך אין להחמיר (עפ"י משנ"ב שכה ס"ק עג).

ד. אם הנכרי הביא דרך רשות הרבים; התוס' נקטו שמותר כי לא הועילה הבאתו כל כך. ואין כן דעת שאר פוסקים אלא דינו כמביא חוץ לתחום, ורק בהבאה דרך כרמלית לא אסור (עפ"י רמב"ם וש"פ – או"ח שכו. וע' שפ"א שהקשה על דהתוס').

אין ידוע אם הובאו החלילים ממקום קרוב או מרחוק; רב אסר ושמואל התיר (עפ"י רש"י. והרי"ף פירש בענין אחר).

ומבואר בגמרא שהוא הדין כשאין ידוע אם עשה הגוי המלאכה לצורכו או לצורך ישראל. ומכל מקום צריך להמתין בכדי שיהא ניתן לעשות הדבר במוצאי שבת, כי שמא לצורך ישראל נעשה ואסור ליהנות ממלאכות הגוי עד 'בכדי שיעשו' (כן מבואר בגמרא לפרש"י. עמהרש"א ושפ"א).

לפירושו הרמב"ן ועוד ראשונים, אין מקור בגמרא להצריך להמתין בכדי שיעשו לשמואל. להלכה נפסק בשלחן ערוך (שכה, ט טז) לאסור בספק [אלא אם כן יש לנכרי בית בעיר, שבסתם אין לחוש שמא הביאו מבחוץ]. ויש מתירים למוצאי שבת מיד (ע"ש בסעיף ז). ודעת הא"ר שיש להתיר, ואילו בחיי אדם כתב שאין להקל אלא לצורך מצוה או בשעת הדחק, וכן משמע בפמ"ג שכן הכריע הב"י, לאסור במקום הספק (עפ"י משנ"ב שם סקל"ג ובאה"ל). ודוקא בספק מלאכה, כגון שליטת פירות ואין ידוע אם לצורכו או לצורך ישראל, אבל בספק במלאכה שאינה דאורייתא כגון הבאה מחוץ לתחום אלפים אמה – נקטו האחרונים שמותר במוצאי שבת מיד (עפ"י משנ"ב שם סקמ"ח).

ב. סכים ומדיחים את המת בשבת ובלבד שלא יזיזו בו אבר; שומטים את הכר מתחתיו ומטילים אותו על החול (כדי שלא יסריח). קושרים את הלחי הנפתחת שלא תוסיף להיפתח אבל לא סוגרים. מביאים כלים להניח על כריסו כדי שלא תתפח, ופוקקים נקביו כדי שלא תיכנס בהם הרוח. ואין מעצמים את עיניו (משום הזות אבר).

[ועם יציאת נפש אסור לעמץ עיניו אף בחול. והעושה כן הרי זה שופך דמים].

א. היו מקומות שנהגו להפשיט את המת מבגדיו בשבת קודם שמשכיבים אותו על הארץ, כדי שלא יסריח מחמת הידוק הבגדים (כן מובא בגשר החיים ח"א ב עפ"י מנהג איזמיר). ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד ל, ג), כתב שאיסור גמור הוא כיון שמוזיז אבר [ורק על ידי ככר או תינוק התירו במוטל בחמה משום חשש בזיון] – 'וכאשר נפטר מרן החזון איש זי"ע הי' גם כן בשבת קדש והי' ימות החורף ונשאר מושכב במתו רק בהשמטת הכר מתחת ראשו וכסוי סדינים כנהוג וכהלכה'. ואולם אם מושך את הבגדים מעל גופו ללא הרמת האברים – מותר. וישתדל שלא להזיז כל אבר עם משיכת הבגדים מן הגופה, שאפילו 'טלטול מן הצד' לא התירו אלא במקום חשש לבזיון המת. ובאופן זה שיש חשש בזיון [כגון שנפטר בימות הקיץ, זמן מרובה קודם צאת השבת] מותר להורידו על הקרקע. ונכון לטלטלו רק לאחר הנחת כלי התר בצדו או מעליו, ובשעת הדחק אפשר להקל ולהורידו מבלי הנחת כלי של התר, אם הוא לבוש בבגדים שעתידיים לפשטם מעליו (עפ"י שמירת שבת כהלכתה ח"ב סד, יא. וע' משנ"ב שיא סקכ"ב).

ב. יש מקומות שנהגו להעצים עיני המת. ובמשנ"ב (שיא סקכ"ב) פקפק בדבר והסיקו שבמקום שנהגו אין למחות. ובספר 'חדושים ובאורים' כתב שהמקלים בדבר אין להם על מה שיסמוכו, שהריהו כנגד דין המשנה.

פרק ארבעה ועשרים; דף קנג

נא. מי שהחשיך בדרך, מה יעשה בכיסו או בחבילתו המונחת לו על כתיפו?